

Вищої ради юстиції та формування Вищої ради правосуддя; опрацювати та затвердити Порядок здійснювання заходів, які пов'язані з реорганізацією першої та утворенням Вищої ради правосуддя. На виконання визначених законодавчих положень, 12 січня 2017 р. Вища рада юстиції розпочала процес реорганізації згідно рішення Ради, а вже 15 березня 2017 р. здійснено державну реєстрацію нового органу – Вищої ради правосуддя, яка розпочала власну діяльність [31; 32].

Таким чином, історичний експурс дозволяє виокремити основні етапи становлення та розвитку Вищої ради правосуддя в Україні, а саме: 1) період діяльності Вищої ради юстиції (1996 – 2016 рр.), який характеризується: а) фаза конституційного закріплення (травень 1996 р. – 28 червня 1996 р.); б) перехідний етап (28 червня 1996 р. – 31 березня 1998 р.); в) етап прямої (практичної) діяльності Вищої ради юстиції (31 березня 1998 р. – 30 вересня 2016 р.); 2) період діяльності Вищої ради правосуддя (2016 р. – до сьогодні): фаза конституційного закріплення (3 березня 2015 р. – 2 червня 2016 р.); б) перехідний етап (2 червня 2016 р. – 15 березня 2017 р.); в) етап прямої (практичної) діяльності Вищої ради правосуддя (15 березня 2017 р. – дотепер).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко О.В. Адміністративно-правові засади діяльності Вищої ради юстиції: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2009. 2014 с.
2. Халюк С. О. Конституційно-правовий статус Вищої ради юстиції: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ. Нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2008. 213 с.
3. Погорецький М. А., Польовий О. Л., Яновська О. Г. Гарантії суддівської незалежності при притягненні суддів до юридичної відповідальності: монографія. Київ: Дакор. 2014. 258 с.
4. Коротун О.М. Організація і функції суддівського самоврядування за законодавством України: автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Акад. адвок. України. Київ, 2009. 20 с.
5. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr/page> (дата звернення 19.11.2019 р.)
6. Назаров І. В. Правовий статус Вищої ради юстиції: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. Харків, 2005. 200 с (дата звернення 20.11.2019 р.).
7. Про Вищу раду правосуддя: Проект Закону від 04.10.2016 № 5180-1. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60179 (дата звернення 12.12.2019 р.).
8. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон від 02.06.2016 № 1401-19. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1401-19> (дата звернення 18.11.2019 р.).

Т. Ю. Дашо

Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
кандидат юридичних наук, асистент
кафедри цивільного права та процесу

ДЕФІНІЦІЯ «ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА» В СУЧАСНОМУ ЮРИДИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Поняття громадянського суспільства в сучасній українській юридичній науці привертає значну увагу. Існує велика кількість думок і оцінок цієї складної проблеми. Але і сьогодні дискусійними залишаються питання про саме поняття, походження, історичний розвиток, хронологічні межі громадянського суспільства, а також шляхи його розбудови у сучасній Україні.

У вітчизняній і зарубіжній юридичній та публіцистичній літературі є низка наукових досліджень щодо розбудови громадянського суспільства взагалі і в Україні, зокрема. Сьогодні серед учених-юристів та політологів існують інколи діаметральні погляди на громадянське суспільство як соціальний інститут і демократичне середовище життєдіяльності людини. Одні вчені скептично оцінюють ідею такого суспільства як конкретної моделі демократичного функціонування

суспільства (хоча і певним чином визнають його привабливість як політичного гасла у наш час); інші – навпаки, вважають, що вирішення сучасних проблем людства залежить виключно від розбудови громадянського суспільства, особливо в умовах глобалізації.

Разом із тим, більшість учених вважають, що у світі не існує єдиної, уніфікованої моделі громадянського суспільства, однаково придатної для всіх країн, а є конкретно-історичні моделі, що залежать від специфіки окремих культур та цивілізацій: німецька, американська, французька тощо. Широко дискутується питання щодо розбудови «світового громадянського суспільства». З огляду на це немає необхідності вести мову про громадянське суспільство взагалі, а тільки про цілком визначене, конкретне суспільство, його характерні ознаки та параметри, які визначають динаміку і характер розвитку інститутів і цінностей останнього. Саме тому в дослідженні важливо враховувати, що кожне громадянське суспільство завжди з'являється на базі тих інститутів і принципів співжиття, що склалися протягом багатьох віків конкретного історичного розвитку кожного народу.

У науковій літературі існує широкий діапазон думок із приводу сутності громадянського суспільства. Одні дослідники розглядають його як сукупність неполітичних відносин. Другі визначають назване суспільство як відносини, не опосередковані державою. Треті – державу як визначальний інститут громадянського суспільства. Як певне теоретичне узагальнення воно може бути «лише теоретичною абстракцією, поняттям, яке дійсно має свою сутнісну природу, але залежно від конкретних історичних умов різноманітну форму, що потребує постійного оновлення уявлення про це соціальне явище». Сутнісною характеристикою громадянського суспільства є відносна автономність неполітичних відносин у ньому, особливо у сфері економічного, духовного життя від держави.

Ідея громадянського суспільства виступає одним із найцінніших досягнень світової політико-правової думки. Поняття «громадянське суспільство» склалося не відразу, зміст його формувалася та збагачувався поступово: протягом кількох століть виникали і розвивалися нові концептуальні уявлення щодо сутності громадянського суспільства, його структури та ознак.

Національні інтереси України відображають фундаментальні цінності та прагнення українського народу, його потреби в гідних умовах життєдіяльності. Саме тому згідно з Концепцією (основами державної політики) національної безпеки України створення громадянського суспільства та розвиток демократичних інститутів для забезпечення прав і свобод людини віднесено до її пріоритетних національних інтересів [1].

Стосовно розуміння суті та розв'язання проблем громадянського суспільства можна довго дискутувати, виходячи з наведених на початку розділу визначень, які засвідчують, що в науці зміст даного поняття трактується філософами, політологами, юристами, істориками по-різному: а дехто, користуючись кон'юнктурними міркуваннями, намагається маніпулювати ним. На це звернено увагу, зокрема, у статті В. Литвина «Громадянське суспільство: міфи і реальність» [2]. Дана публікація викликала гостру полеміку і критику окремих її положень. Важко не відзначити те, що автор свідомо чи помилково до складових громадянського суспільства зараховує кримінальні утворення, разом з тим звужуючи зміст самого поняття, трактуючи його ніби щось матеріальне і лише як низку неурядових організацій, пропонуючи непереконливі історичні аналогії.

На відміну від згаданої публікації, специфічний аспект громадянського суспільства висвітлюється у статті М. Дмитрієнко та О. Яся [3]. Автори привертають увагу державних мужів і науковців до проблеми благодійництва як одного з атрибутів громадянського суспільства. Проте, на нашу думку, не можна зводити процес формування громадянського суспільства, який згадані науковці ведуть через усю історію становлення і розвитку будь-якої держави взагалі, до благодійної діяльності.

Дискусійність проблеми також полягає у тому, що деякі науковці політичні складові виносять за межі громадянського суспільства, зокрема державу та політичні партії. На нашу думку, політичні партії виступають важливим політичним інститутом громадянського суспільства. Переважна більшість науковців також схильні вважати його складовими політичні партії, молодіжні, жіночі організації, профспілки, церкву, різні асоціації, що діють на засадах самоврядування та створені «знизу», а не за чийсь наказом. До складових громадянського суспільства також відносять правову державу з її апаратом, інші структури, що засновані на єдності інтересів і діють за принципами горизонтального зв'язку. Наприклад, А. Одинцова правову державу вважає не інакше, як складовою громадянського суспільства [4, с. 37].

У зв'язку з цим логічно постає запитання про розрізнення права і закону, аби розмежувати право і свавілля пануючих верств, яке зведене до рангу законів. У випадку їх ототожнення,

державні органи зберігаючи видимість законності, можуть вдаватися до порушень прав людини – одного з найважливіших елементів громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 18.05.2020 р.).
2. Литвин В. Громадянське суспільство: міфи і реальність. URL: https://dt.ua/POLITICS/gromadyanske_suspilstvo_mifi_y_realnist.html (дата звернення 18.05.2020 р.).
3. Дмитрієнко М., Ясь О. Благодійність як атрибут громадянського суспільства: історія і сучасність. *Розбудова держави*. 1994. № 6. С. 37–44.
4. Дашо Т. Ю., Гарасимів Т. З. Роль і місце органів внутрішніх справ України в умовах формування громадянського суспільства. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 212 с.

М. С. Долинська

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ УКРАЇНСЬКИМИ НОТАРІУСАМИ ПРИ ПРОВАДЖЕННІ НОТАРІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Дійсно, принцип законності «пронизує» всі складові нотаріальної діяльності, в тому числі нотаріальний процес.

Під принципами нотаріального процесу в Україні, як зазначалося нами раніше, розуміються головні засади, на яких базується український нотаріальний процес, тобто здійснення нотаріальної діяльності, порядок вчинення нотаріальних дій нотаріальними та квазінотаріальними органами України, зокрема державними та приватними нотаріусами [1, с.116].

Варто зауважити, що застосування конкретних процесуальних норм права нотаріусами можливе лише з урахуванням положень, які містять загальні принципи права.

Значення принципів як діяльності так і організації нотаріату, на думку С. Фурси та Є. Фурси, полягає в тому, що вони:

виступають основою для об'єднання всіх норм та інститутів в одну галузь права, що є також індивідуалізуючою ознакою цієї галузі права;

є похідною основою для тлумачення норм законодавства, розуміння їх змісту та значення (при вчиненні нотаріальних дій нотаріусами);

не тільки характеризують нотаріат України, а й є головною підставою для порівняння норм, що регулюють діяльність нотаріату, поряд з аналогічними нормами законодавства іноземних країн та, щонайперше, з країнами Міжнародного союзу латинського нотаріату [2, с. 69].

Результатом нотаріальної діяльності виступають нотаріальні акти, які повинні складатися та посвідчуватися нотаріусами відповідно до діючого українського законодавства. Тому головним у провадженні нотаріальної діяльності, на нашу думку, а також думку більшості дослідників нотаріального процесу, виступає принцип законності.

Хоча на думку деяких з них – принцип законності у нотаріальному процесі являється принципом верховенства права, оскільки цей принцип закріплений у статті 8 Конституції України. Так, С. Фурса та Є. Фурса стверджують, що «принцип верховенства права – це принцип верховенства закону», що також визначає співвідношення закону та інших нормативно-правових актів [2, с. 69]. Таким чином, законодавство, яке регулює нотаріальний процес в Україні, повинно не лише прийматися на підставі Конституції України, але й відповідати вказаній Конституції. Нагадаємо, що норми вказаного Основного Закону України являються нормами прямої дії, в тому числі щодо діяльності нотаріальних органів держави та нотаріального процесу, зокрема.